

Naslov članka/Article:

Pouk zgodovine v muzeju in arhivu

History Lessons in Museums and Archives

Avtor/Author:

Dr. Dragan Potočnik, mag. Andreja Lajh

DOI: <https://doi.org/10.59132/zvs/2023/2/80-92>

CC licenca

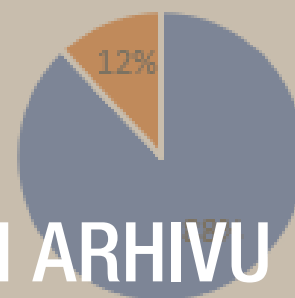
Priznanje avtorstva-Nekomercialno-Brez predelav

Zgodovina v šoli št. 2/2023, letnik 31

ISSN 1318-1416

Izdal in založil: Zavod Republike Slovenije za šolstvo
Kraj in leto izdaje: Ljubljana, 2023

Dr. Dragan Potočnik, mag. Andreja Lajh, Filozofska fakulteta Univerze v Mariboru

POUK ZGODOVINE V MUZEJU IN ARHIVU

Dragan Potočnik, PhD, Andreja Lajh, MA, Faculty of Arts, University of Maribor

■ Premalo ■ Dovolj ■ Preveč

HISTORY LESSONS IN MUSEUMS AND ARCHIVES

IZVLEČEK

V prispevku so predstavljene bistvene značilnosti pouka zgodovine zunaj učilnice, s poudarkom na pouku v ustanovah, kot sta npr. muzej in arhiv. Pri tem so izpostavljeni zlasti pozitivni učinki takšnega pouka na učence in dijake. Opravljen je splošen pregled pedagoških vsebin, ki jih izbrani slovenski muzeji in arhivi že nudijo osnovnim in srednjim šolam. Leta dokazuje, da se tako muzeji kot tudi arhivi dobro zavedajo, da je izobraževanje ena ključnih nalog muzejev in arhivov, saj je pripravljena ponudba izjemno pestra. Vključena je tudi analiza ene od izvedenih pedagoških delavnic v muzeju, s katero smo dokazali, da pouk v ustanovi pozitivno vpliva na razvoj znanj in motivacijo pri učencih.

Ključne besede: muzej, arhiv, pedagoški programi, pedagoška delavnica, pouk zgodovine

ABSTRACT

This paper focuses on the essential characteristics of history lessons outside the classroom, with an emphasis on lessons in institutions such as museums and archives, highlighting the positive effects of such lessons on pupils and students. A review of the pedagogical content that selected Slovenian museums and archives already offer to primary and secondary schools has been carried out. A wealth and variety of available informational materials demonstrate that both museums and archives are well aware that education is one of their key tasks. An analysis of one of the pedagogical workshops held at a museum is included, which demonstrates that institution-based lessons have positive effects on the development of knowledge and student motivation.

Keywords: museum, archive, pedagogical programmes, pedagogical workshop, history lessons

UVOD

Šolstvo se nenehno prenavlja, saj se spreminja tudi pojmovanje znanja, učenja in poučevanja. Posledica tega je, da učitelji ne morejo poučevati tako, kot so včasih. Učenje je v preteklosti velikokrat pomenilo le zapomnjevanje določenih vsebin in podatkov, danes pomeni učenje proces izgrajevanja in osmišljanja znanj. Učitelji se morajo zavedati, da niso več le posredovalci znanja, ampak tudi organizatorji dela v razredu in svetovalci, ki usmerjajo delo učencev. Enostransko pojmovanje učenja kot sprejemanja znanja in poučevanja lahko presežemo z metodami in oblikami dela, ki omogočajo interaktiven odnos tako med učenci kot tudi med učiteljem in učenci. Z uporabo takih metod in oblik dela spodbujamo povezovanje in konstruiranje že usvojenih znanj in izkušenj, zastavljanje vprašanj, samostojno razmišljanje, razvijajo se komunikacijske veščine in sodelovalni odnos, občutek zaupanja. Učitelj s svojim delom tako ustvarja pogoje, ki omogočajo, da so učenci aktivni na spoznavnem, čustvenem in socialnem področju (Vodopivec, 2003, str. 5).

Učni načrt za zgodovino, ki je bil sprejet leta 2011, temelji na procesno-razvojnem pristopu, s katerim se spodbuja aktivna vloga učencev pri pouku zgodovine. Eden izmed poglobitvenih ciljev prenovljenega načrta je povečati kakovost pridobljenega znanja, in sicer z razvijanjem različnih strategij mišljenja, medtem ko je pri tradicionalnem pouku učenje potekalo mehansko. Tudi vloga učitelja se je z uveljavitvijo novega učnega načrta spremenila. Učitelj ni več samo podajalec snovi, ampak usmerjevalec učnega procesa, ki spodbuja učence k samostojnemu pridobivanju znanja.

Glavne posodobitve učnega načrta se nanašajo predvsem na vpeljevanje novih didaktičnih pristopov, ki prinašajo nove metode dela pri pouku zgodovine. Poudarjena sta zlasti delo z različnimi zgodovinskimi viri (materialnimi, pisnimi, ustnimi, slikovnimi) in zgodovinsko terensko delo, ki se lahko izvaja v arhivih, muzejih ali v okviru zgodovinskih ekskurzij. Poleg tega novi didaktični pristopi poudarjajo projektno delo, učenje z odkrivanjem, sodelovalno učenje, izkustveno učenje, medpredmetne povezave ipd. Učni načrt spodbuja tudi razvijanje digitalnih kompetenc pri pouku zgodovine, kar dosežemo z metodo dela z informacijsko-komunikacijsko tehnologijo (Brodnik, 2013, str. 14–15).

SODOBNE UČNE METODE

Sodobne učne metode se v nasprotju s tradicionalnimi nanašajo na aktivno samostojno delo učencev pri pouku in domačem delu. Učitelj je pri sodobnem pouku mentor, ki učence usposablja za samostojno pridobivanje znanja. Učenci so tako sistematično vključeni v učni proces od načrtovanja do evalvacije. Ravno ta premik od dejavnosti učitelja na učenca je v učni proces prinesel višjo kakovostno raven (Karba, 2005, str. 18–19).

TRADICIONALNO POJMOVANJE UČNIH METOD	SODOBNO POJMOVANJE UČNIH METOD
Predvsem metodični postopki učitelja.	Predvsem metodični postopki učitelja in učencev ter metodološki postopki.
Predvsem metodični postopki učitelja.	Nanašajo se na vse ravni učnega procesa.
Temeljijo na tradicionalnem pojmovanju znanja, učenja in poučevanja.	Temeljijo na sodobnem, pojmovanju znanja, učenja in poučevanja.
Nanašajo se na: učne cilje, ki pojmujejo metodo kot poti do cilja; na notranjo logiko učne snovi; na didaktična sredstva; na razvojno stopnjo učencev; na učni čas; na učna načela (postopnost, nazornost, aktivnost, vzgojnost in trajno pomnjenje).	Nanašajo se na: učne cilje, ki pojmujejo metodo kot poti do cilja in sestavino cilja; na notranjo logiko učne snovi; na didaktična sredstva; na razvojno stopnjo učencev in njihove individualne sposobnosti; število učencev v razredu; učni čas; na ravnanje učitelja in učenca; na učiteljevo pomoč učencu; organizacijo in vodenje učnega procesa; na interakcijo med učiteljem in učencem ter med učenci; na odnos učitelja do učne snovi in poleg tradicionalnih še na sodobna učna načela (diferenciacija, soodgovornost učenca za učno delo, problemskost in uporabnost znanja, aktualizacija in načelo pozitivne usmerjenosti učencev).

Preglednica 1: Primerjalna analiza tradicionalnega in sodobnega pojmovanja učnih metod

Sodobne učne metode so:

1. metode samostojnega dela učencev z različnimi zgodovinskimi viri,
2. metoda dela na terenu – obisk arhiva,
3. metoda dela na terenu – obisk muzeja,
4. metoda dela na terenu – ekskurzije,
5. metoda igre vlog in simulacija,
6. uporaba sodobne komunikacijsko-informacijske tehnologije – uporaba interneta,
7. samostojno in skupinsko raziskovanje preteklosti v okviru projektnega dela (Potočnik, 2009, str. 105).

Z doslednim upoštevanjem sodobnih učnih metod bo pouk zgodovine ne le bolj življenjski, ampak bosta pri njem mogoči tudi večja aktivizacija in individualizacija.

Metoda dela na terenu – obisk arhiva

Ena od možnosti, da sledimo zahtevam sodobnega pouka zgodovine in da naredimo pouk zanimiv in življenjski, je obisk arhiva. Šola oziroma učitelj zgodovine mora sodelovati z arhivskimi ustanovami. Nato se mora učitelj odločiti, katera razstava oziroma arhivsko gradivo je najbolj primerna/-o za obisk oziroma za dopolnitev snovi, ki jo obravnava v razredu. Ob tem mora določiti tudi, katere oblike, metode in cilje bodo ob obisku razstave realizirali. Sodelovanje šole in arhiva pa je koristno tudi za arhive, saj kakovostno sodelovanje odpira tudi nove možnosti za delo v prihodnje. Najbolj pomembno pa je tisto, kar so od tega odnesli učenci, ki so spoznali novo metodo v vzgojno-izobraževalnem procesu, z upoštevanjem njihovih interesov, potreb in sposobnosti. To pa je tudi dobra izkušnja za nadaljnje delo in za boljše poznavanje domačega okolja.

Metoda dela na terenu – obisk muzeja

Pri načrtovanju ogleda muzeja mora učitelj upoštevati več vzgojno-izobraževalnih ciljev. Ob tem mora upoštevati:

- zunanjo ali širšo pripravo, ki naj bo sestavljena iz naslednjih elementov: predhodna priprava, ogled muzeja ter pregled opravljenega dela,
- notranjo ali ožjo pripravo, ki jo sestavljata dva elementa: tehnična in vsebinska priprava.

Tehnična priprava obsega ogled razstave, odločitev, koliko učencev bomo peljali v muzej, katera razvojna stopnja učencev je vezana na razumevanje določene teme, koliko časa bo trajal ogled, ali bo samostojen, v blok uri ali v okviru ekskurzije ali kulturnega dne ter kako bomo prišli do muzeja. Vsebinska priprava pa od učitelja zahteva določitev izobraževalnih ciljev, določitev delovnih nalog, vodenje po muzeju, motiviranje učencev pred odhodom v muzej, delo v šoli, ki je sestavljeno iz ustnega poročila ali pisne naloge (Trampuš, 1998, str. 17–21).

PREGLED OBSTOJEČIH VSEBIN ZA UČENCE V IZBRANIH MUZEJIH IN ARHIVIH

Pregled obstoječih vsebin za učence v slovenskih muzejih s poudarkom na Pokrajinskem muzeju Ptuj-Ormož

Z metodo analize smo opravili pregled pedagoških programov in delavnic v izbranih slovenskih muzejih. Analizirani so bili naslednji muzeji:

- Narodni muzej Slovenije,
- Ljubljanski grad,
- Muzej novejše in sodobne zgodovine Slovenije,
- Prirodoslovni muzej Slovenije,
- Slovenski etnografski muzej,
- Tehniški muzej Slovenije,
- Zemljepisni muzej GIAM ZRC SAZU,
- Muzej krščanstva na Slovenskem,
- Pokrajinski muzej Maribor,
- Pokrajinski muzej Ptuj-Ormož.

Podatke smo pridobili s spletnih strani posameznega muzeja. Ugotovili smo, da izbrani muzeji nudijo pester izbor najrazličnejših pedagoških programov in delavnic, kar dokazuje, da se dobro zavedajo svoje vzgojno-izobraževalne funkcije. Pedagoški programi so prilagojeni različnim starostim oz. razvojnim stopnjam učencev. Pokrita so različna predmetna področja, npr. geografija, umetnostna zgodovina, naravoslovje, tehnika ipd., izstopajo pa pedagoški programi primerne za pouk zgodovine. Ugotovili smo tudi, da pedagoški programi vsaj deloma sledijo učnim načrtom posameznih predmetov, vendar pa ne gre za popolno naslonitev na učne načrte, saj pedagoški programi niso namenjeni le usvajanju novih učnih snovi, ampak so primerni tudi za utrjevanje in ponavljanje ali za nadgradnjo že usvojenih učnih vsebin (Lajh, 2021, str. 64–65).

V določenem muzeju prevladujejo zbirke, vezane na bližnjo okolico kraja, v katerem se muzej nahaja, vendar pa imamo tudi specialne muzeje, ki na določeno

tematiko pokrivajo območje celotne Slovenije. Učitelj na podlagi znanj in strokovne presoje izbere muzej, za katerega meni, da ga je z določeno skupino najbolj smiselno obiskati. Pri izbiri pedagoškega programa v muzeju učitelju pomagajo tam zaposleni pedagoški delavci in kustosi. Zelo pomembno je, da učitelj predhodno obiše muzej in si ogleda zbirko, razstavo oz. pedagoški program, saj lahko na podlagi videne vsebine tudi prilagodi (Lajh, 2021, str. 65).

Pokrajinski Muzej Ptuj-Ormož je bil ustanovljen leta 1894. Ker je bil ustanovljen na območju, bogatem z različnimi materialnimi ostanki, zlasti iz antičnega obdobja, se je z leti hitro večalo število muzejskih predmetov in posledično število zbirk. Tako se muzej tako rekoč skozi celotno svojo zgodovino sooča s prostorskimi težavami, ki jih nikoli niso uspeli rešiti tako, da bi vse zbirke združili v eni stavbi. Posledično najdemo danes zbirke muzeja na Ptujskem gradu, v mestu Ptuj in okolici, v Miheličevi galeriji, starih zaporih, na gradu Ormož in gradu velika Nedelja (vir: <https://pmpo.si/o-muzeju/>).

Pokrajinski muzej Ptuj-Ormož izpolnjuje svoje poslanstvo tako, da izvaja vse ključne naloge, ki jih ima muzej za družbo, velik poudarek pa ima tudi vzgojno-izobraževalna funkcija. Na letni ravni redno sodelujejo zlasti z okoliškimi osnovnimi in srednjimi šolami, nemalokrat pa jih obišejo tudi šole iz drugih regij Slovenije. Za potrebe pouka imajo v muzeju pripravljene različne pedagoške programe, ki so ustrezno prilagojeni učnim načrtom posameznih predmetnih področij in starosti ciljne skupine. Pedagoški programi so glede na starost in razvoj kognitivnih sposobnosti učencev razdeljeni v naslednje skupine:

- učne vsebine za predšolske otroke,
- učne vsebine za učence prvega vzgojno-izobraževalnega obdobja,
- učne vsebine za učence drugega vzgojno-izobraževalnega obdobja,
- učne vsebine za učence tretjega vzgojno-izobraževalnega obdobja,
- učne vsebine za srednješolce.

Pedagoški programi se v večini navezujejo na stalne razstave v muzeju, vendar lahko učitelji za učno uro v muzeju izberejo tudi katero od občasnih razstav. Zraven organiziranih pedagoških programov namreč Pokrajinski muzej Ptuj-Ormož ponuja tudi vodenja po stalnih in občasnih razstavah oz. učiteljem omogoča, da na podlagi katere od razstav samostojno izvedejo učno uro. Primeri razstav so Stari zapori, Povodnov muzej, Mitreja na Spodnji Hajdini in Zgornjem Bregu, Zbirka glasbil, Zbirka tradicionalnih pustnih mask, Zbirka turkerij ipd. (Lajh, 2021, str. 88–89 in 152).

Pregled obstoječih vsebin za učence v izbranih slovenskih arhivih s poudarkom na Zgodovinskem arhivu Ptuj

Podobno kot za muzeje smo z metodo analize opravili tudi pregled obstoječe pedagoške ponudbe za izbrane slovenske arhive. Izbrali smo naslednje slovenske arhive:

- Arhiv Republike Slovenije,
- Zgodovinski arhiv Ljubljana,
- Zgodovinski arhiv Celje,
- Pokrajinski arhiv Koper,
- Pokrajinski arhiv Maribor,
- Pokrajinski arhiv v Novi Gorici,
- Nadškofijski arhiv Ljubljana,

- Nadškofijski arhiv Maribor,
- Zgodovinski arhiv Ptuj.

Podatke o posameznih pedagoških programih in delavnicah smo pridobili s pomočjo spletne strani posameznega arhiva in s pomočjo zbornika *Slovenski arhivi se predstavijo*. Ugotovili smo, da vzgojno-izobraževalna vloga tudi v arhivih prihaja vedno bolj v ospredje, čeprav je v primerjavi z drugimi funkcijami arhiva nekoliko bolj v ozadju kot pa pri muzejih. Kljub temu nudijo tudi arhivi različne dejavnosti, s katerimi bogatijo pouk v slovenskih šolah. Arhivi s svojo ponudbo privabljajo učence različnih starosti, od predšolskih otrok do študentov. Glede na starost ciljne skupine so vsebine primerno prilagojene. V posameznem arhivu prevladujejo obiski bližnjih šol, kar je po svoje razumljivo, saj to pomeni manj logističnih težav za šolo, nižje stroške prevoza (če sploh) ipd. (Lajh, 2021, str. 75)

Najpogosteje izvedena pedagoška aktivnost v slovenskih arhivih je t. i. predstavitevna učna ura. Zaposleni pedagoški delavec učencem predstavi, kaj arhiv sploh je, kakšna je njegova vloga za družbo oz. kakšen pomen ima pri ohranjanju pisnih, slikovnih in drugih virov, kako deluje, katere poklicne profile zaposluje ipd. Učenci spoznajo pomembnejše prostore v arhivu, kot sta npr. čitalnica in skladišče, postopek iskanja gradiva ter nekatere konkretne primere gradiva (Lajh, 2021, str. 75).

Zraven predstavitvene učne ure slovenski arhivi ponujajo tudi tematske učne ure, ki so po navadi izvedene na podlagi občasnih razstav v arhivu. Učitelji sami ocenijo ustreznost razstave za izvedbo učne ure. Podobno kot pri muzejih imajo nato na voljo vodenje po razstavi s strani zaposlenega v arhivu ali pa učno uro izvedejo samostojno (Lajh, 2021, str. 77).

Začetke arhiva na Ptujju predstavlja arhivski oddelek, ki je leta 1923 začel delovati v okviru muzeja. Kot samostojna ustanova je arhiv začel delovati leta 1955, ko je bil ustanovljen Mestni arhiv Ptuj, kasneje preimenovan v Zgodovinski arhiv Ptuj. Podobno kot ptujski muzej, se je tudi ptujski arhiv vso svojo zgodovino soočal s prostorsko stisko in s težavo neustreznih prostorov za hranjenje zgodovinskih virov. Posledično se je večkrat selil, vendar pa so vmesne selitve težave rešile le za krajše obdobje. Dokončno so navedene težave rešili leta 2011, ko se je arhiv preselil v prenovljene prostore bivše vojašnice na Vičavi, s čimer so prvič pridobili ustrezne prostore za hranjenje in uporabo zgodovinskih virov, pa tudi učilnico, ki omogoča pedagoško delo v arhivu oz. sodelovanje s šolami (Zupanič, 2013, str. 222–230).

Kljub temu da ima arhiv ustrezne prostore za pedagoško delo samo zadnjih deset let, pa to ne pomeni, da pred tem niso izvajali vzgojno-izobraževalne funkcije. Že v preteklosti so organizirali ogledne razstave, zbiralne akcije starih dokumentov, predavanja na osnovnih in srednjih šolah ipd. S pridobitvijo ustreznih prostorov (učilnice) pa so učne ure vse pogostejše tudi v arhivu. Prevladujejo predstavitvene učne ure, pogoste pa so tudi različne tematske učne ure. V okviru predstavitvene učne ure učenci spoznajo pojme: arhiv, arhivistika, arhivsko gradivo, razlike med muzejem, arhivom in knjižnico, vrste arhivov v Sloveniji, pomen arhiva kot ustanove, njegove pristojnosti in naloge. Ne glede na starost šolske skupine si učenci oz. dijaki ogledajo čitalnico, depoje in skladišče. Taka učna ura je pripravljena vnaprej, vendar so na željo učitelja spremljevalca možne prilagoditve. Tematske učne ure pripravljajo sproti, saj so v večini pripravljene na

podlagi občasnih razstav, lahko pa v sodelovanju z učiteljem pripravijo tudi ustrezno arhivsko gradivo na določeno temo. Tako učno uro nato učitelj izvede popolnoma samostojno ali ob pomoči pedagoškega delavca v arhivu. Tematske učne ure so namenjene zlasti učencem višjih razredov osnovne šole in srednješolcem. Prevladujejo učne ure na tematiko zgodovine, vendar pa so možne tudi učne ure pri drugih šolskih predmetih (Majerič Kekec in Zadavec, 2015, str. 123–125).

ZASNOVA PEDAGOŠKE DELAVNICE ZA POKRAJINSKI MUZEJ PTUJ-ORMOŽ IN EVALVACIJA

Za potrebe Pokrajinskega muzeja Ptuj-Ormož smo pripravili medpredmetno delavnico *Petoviona*, pri čemer smo posebno pozornost posvetili medpredmetnim povezavam med geografijo in zgodovino. Pedagoško delavnico lahko izvedemo na Panorami – griču, kjer se je v rimskem obdobju nahajalo središče rimske Petovione. V okviru pedagoške delavnice učenci oz. dijaki spoznajo geografske pogoje za razvoj mesta Ptuj v rimskem obdobju in danes ter primerjajo pomen mesta v obeh obravnavanih zgodovinskih obdobjih. Uporabljene učne metode dela so metoda pogovora, delo na terenu in delo z učno/delovnim listom. Delavnica je primerna za 1. letnik srednje šole ali za maturitetno skupino dijakov, ki se pripravljajo za maturo pri predmetih geografija in zgodovina, možna pa je tudi vsebinska prilagoditev za osnovno šolo. Poleg medpredmetne povezave geografija in zgodovina je možna tudi medpredmetna povezava z umetnostno zgodovino (Lajh, 2021, str. 126).

Opisano pedagoško delavnico smo praktično preizkusili. Pri izvedbi je sodelovalo 25 dijakov 2. letnika Gimnazije Ptuj. Dijaki so ob sprehodu na Panorami sproti reševali vnaprej pripravljene učno/delovni list, ki so ga kasneje uporabili pri evalvaciji, ki je potekala v učilnici. Poleg učno/delovnega lista smo za dijake pripravili tudi kratek preizkus znanja o vsebini pedagoške delavnice, ki so ga najprej rešili pred izvedeno delavnico in nato ponovno še po njej. S tem smo želeli ugotoviti uspešnost pedagoške delavnice z vsebinskega vidika. Preizkus znanja je tvorilo dvanajst vprašanj nižjega (spominsko znanje) in višjega nivoja (razumevanje, interpretacija, uporaba znanja). Za lažje ocenjevanje smo vprašanja točkovali, in sicer z eno ali dvema točkama, odvisno od nivoja vprašanja in pričakovane količine snovi, ki jo odgovor predvideva. Skupno so dijaki lahko usvojili 18 točk.

Pred izvedeno pedagoško delavnico so dijaki v povprečju usvojili 8,64 točke. Največje število usvojenih točk pred izvedbo delavnice je znašalo 13 točk, najmanjše pa 6 točk. Dijaki so boljše reševali vprašanja, ki so od njih zahtevala spominsko znanje, zlasti s področja zgodovine. Vprašanja višjega nivoja, zlasti tista, ki so zahtevala povezovanje geografskih in zgodovinskih vsebin, pa so dijakom povzročala težave. Razlago za navedeno lahko najdemo v dejstvu, da so dijaki v začetku letnika predelali tematiko o rimskem cesarstvu, s temo o geografiji Slovenije pa so se nazadnje srečali v 9. razredu osnovne šole. Posledično so bile tematike s področja zgodovine bolj sveže.

Na podlagi točkovanja preizkusov znanja, ki so jih dijaki rešili po izvedeni pedagoški delavnici, smo ugotovili, da je pedagoška delavnica pozitivno vplivala na razvoj znanja pri dijakih. Po izvedbi je namreč povprečno število usvojenih točk znašalo

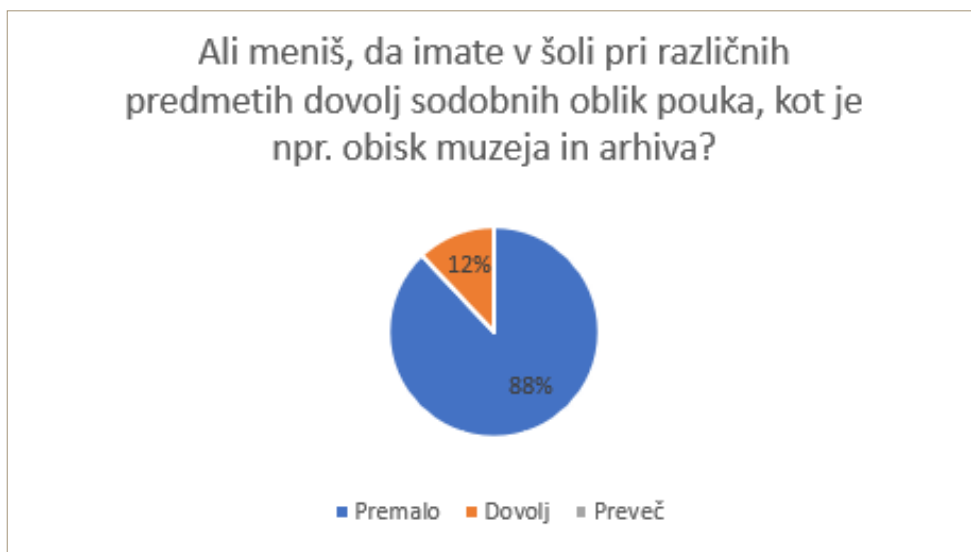
12,16 točke. Dvignila sta se tudi najvišje število usvojenih točk – 16 točk in najnižje število usvojenih točk – 9 točk. Omeniti velja tudi dejstvo, da so vsi dijaki med pedagoško delavnico napredovali v znanju, saj so prav vsi po izvedeni delavnici usvojili več točk kot pred delavnico. Kljub vsemu pa se je pri nekaterih vprašanjih delež pravih odgovorov le nekoliko povečal, kar pomeni, da smo med izvedbo nekaterim vsebinam namenili premalo pozornosti, smo jih preslabo razložili oz. preslabo sproti preverjali razumevanje s strani dijakov. Navedeno bi lahko popravili v primeru ponovne izvedbe pedagoške delavnice na Panorami.

	Pred izvedbo pedagoške delavnice	Po izvedbi pedagoške delavnice
Povprečno število usvojenih točk	8,6	12,1
Minimalno število usvojenih točk	6	9
Maksimalno število usvojenih točk	13	16

Preglednica 2: Točkovanje preizkusa znanja

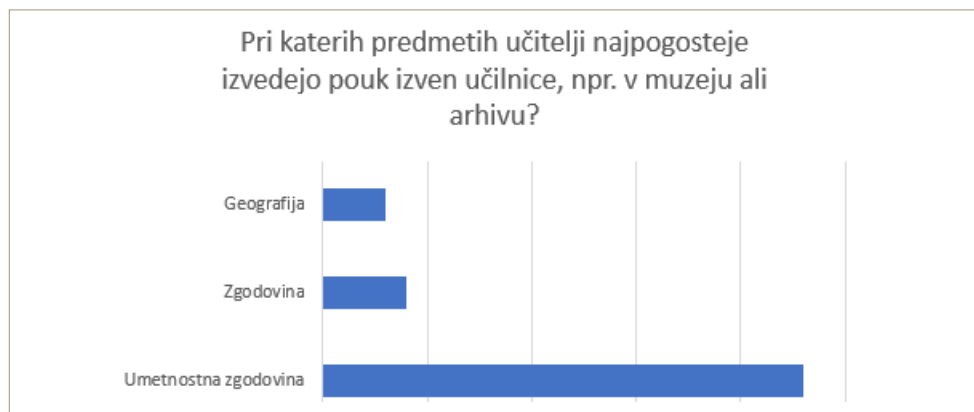
Dodatno nas je zanimal tudi odnos dijakov do pouka zunaj učilnice, torej v raznih ustanovah, kot sta tudi muzej in arhiv. S tem namenom smo za dijake pripravili kratek anketni vprašalnik. Sestavljen je bil iz štirih vprašanj. Eno od vprašanj je bilo zaprtega tipa, torej so imeli dijaki že ponujene odgovore in so izbrali tisti odgovor, ki je bil zanje najprimernejši. Eno vprašanje je bilo delno zaprtega tipa, saj je bila zraven ponujenih odgovorov dijakom ponujena tudi alternativna možnost vpisa lastnega odgovora. Preostali dve vprašanji sta bili odprtega tipa, pri čemer so dijaki samostojno zapisali odgovor.

Prvo vprašanje anketnega vprašalnika se je nanašalo na mnenje dijakov o količini obiskov različnih ustanov. Večina dijakov iz obravnavanega vzorca meni, da je pouka v različnih ustanovah premalo. Omenjeni odgovor je namreč izbralo kar 88 % vprašanih dijakov. Trije dijaki oz. 12 % menijo, da imajo pouka v ustanovah ravno dovolj, noben od vprašanih dijakov pa ni odgovoril, da ga je premalo.

Grafikon 1: Odgovori na vprašanje o količini obiskov različnih ustanov v okviru pouka

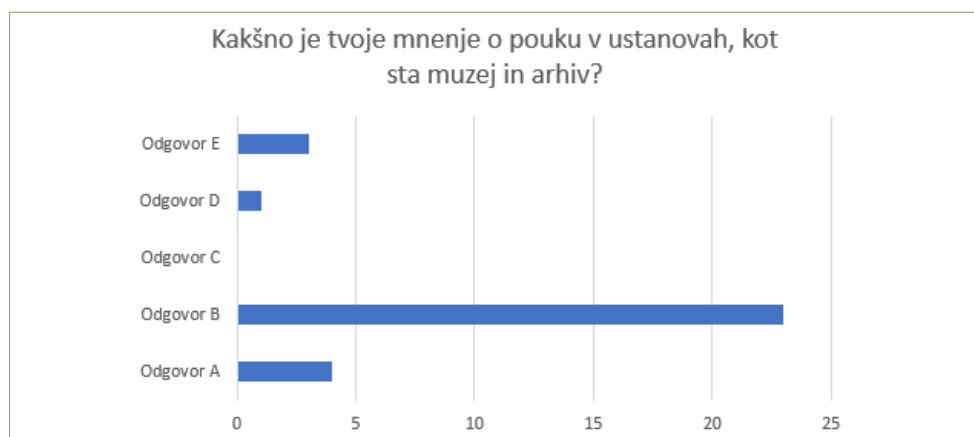
Pri drugem vprašanju so nas zanimala predmetna področja, v okviru katerih dijaki najpogosteje obišejo muzej ali arhiv. Dijaki so odgovore vnašali prosto, zapisali so lahko več različnih odgovorov. Pričakovani odgovori so bili zlasti zgodovina, geografija in umetnostna zgodovina. Kar 23 dijakov je kot odgovor navedlo umetnostno zgodovino, zgodovino so zapisali štirje dijaki, geografijo pa trije. Na podlagi odgovorov lahko ugotovimo, da v omenjeni skupini profesorji le redko izvedejo pouk geografije ali zgodovine zunaj učilnice, npr. v ustanovah, kot sta muzej in arhiv. Pri tem moramo upoštevati dejstvo, da gre za skupino, ki je velik del dotedanjšega gimnazijskega izobraževanja zaradi epidemije covid-19 opravljala na daljavo, veliko časa so bile različne ustanove zaprte in posledično možnosti za alternativne oblike pouka tako rekoč ni bilo.

Grafikon 2: Odgovori na vprašanje o predmetnih področjih, pri katerih dijaki najpogosteje obišejo različne ustanove

S tretjim vprašanjem smo dijake spraševali o odnosu do pouka v različnih ustanovah. Dijaki so lahko izbrali enega ali več odgovorov. Možni odgovori so bili:

- Pouk v ustanovah mi je všeč, saj imam tam večjo motivacijo za delo.
- Pouk v ustanovah mi je všeč, saj si tam snov lažje in bolje zapomnim.
- Pouk v ustanovah mi ni všeč, saj pogosto pomeni dodatne stroške.
- Bolj mi je všeč klasični pouk v učilnici.
- Drugo (dijaki so sami dopisali, zakaj jim je pouk v ustanovah všeč oz. zakaj jim ni všeč).

Grafikon 3: Mnenja dijakov o pouku v različnih ustanovah

Iz odgovorov je razvidno, da večini dijakov iz obravnavanega vzorca pouk v ustanovah, kot sta muzej in arhiv, ustreza, saj si tako snov laže in bolje zapomnijo. Na to vplivajo zlasti izkušnja, stik z materialnimi, pisnimi in drugimi viri, sprememba rutine ipd. Posledično imajo dijaki tudi večjo motivacijo za sodelovanje pri pouku. Kot glavno pomanjkljivost pouka v ustanovah lahko izpostavimo stroške (prevoz, vstopnina), vendar pa noben od dijakov ni izbral tega možnega odgovora. Enemu dijaku iz vzorca je bolj všeč klasična oblika pouka v učilnici, kot pozitivno stran obiska ustanov pa so dijaki izpostavili še spremembo okolja in večjo sproščenost.

Zadnje vprašanje v anketnem vprašalniku je bilo namenjeno refleksiji izvedene učne ure na Panorami. Dijaki so zapisali kratek komentar o učni uri (kaj jim je bilo všeč, kaj bi spremenili). Odgovori nam lahko koristijo zlasti pri morebitni ponovni izvedbi pedagoške delavnice, saj lahko na podlagi komentarjev dijakov ugotovimo, kaj bi bilo treba spremeniti oz. izvesti drugače, da bi pedagoška delavnica dijake še bolj pritegnila in jim na sploh še bolj koristila. Iz komentarjev smo ugotovili, da je večini dijakov všeč, če pouk poteka zunaj učilnice, saj so tako bolj sproščeni, pouk jim je zanimivejši oz. manj dolgočasen. K pozitivnim učinkom zagotovo prispevajo drugačno okolje, muzejske zbirke, arhivsko gradivo, spomeniki, gibanje ipd.

UGOTOVITVE

Sodobni pouk zgodovine ne bi smel potekati le v učilnici, ampak je pomembno, da učenci izkusijo učenje z odkrivanjem tudi na terenu. Neposredno opazovanje zgodovinskih spomenikov v naravi, v arhivih ali muzejih je namreč za posredovanje zgodovine izjemno pomembno.

Učitelj učencem posreduje učne vsebine, medtem ko ti z opazovanjem, poslušanjem, zapomnjevanjem in ponavljanjem učno snov usvajajo. Opazovanje in na njem sloneče demonstriranje sta v učnem procesu temeljna učna metoda povsod tam, kjer izhajamo iz resničnosti ter želimo na podlagi tega priti do pravih pojmovnih predstav. Pri pouku zgodovine nam to omogočata delo z različnimi zgodovinskimi viri (materialnimi, pisnimi, ustnimi, slikovnimi) in zgodovinsko terensko delo, ki se lahko izvaja v arhivih, muzejih ali v okviru zgodovinskih ekskurzij. To naj bi postala stalna oblika učno-vzgojnega dela. Glavne posodobitve novega učnega načrta se nanašajo prav na vpeljevanje novih didaktičnih pristopov, ki prinašajo sodobne metode dela pri pouku zgodovine.

V prispevku smo se osredotočili na vlogo muzejev in arhivov pri pouku zgodovine v slovenskih šolah. S tem namenom smo v teoretičnem delu predstavili temeljne značilnosti muzejev, zgodovino in njihovo pedagoško vlogo, torej pomen v vzgojno-izobraževalnem delu. Podobno smo opredelili tudi arhive, njihovo zgodovino in pedagoško vlogo. Ob tem smo vključili predstavitev nekaterih zahtev didaktične organizacije učenja zunaj šole. Predstavili smo, kako poteka priprava učitelja in učencev na obisk ustanove. Pouk zunaj učilnice namreč od učitelja terja dodatne priprave – učitelj mora že pred tem obiskati ustanovo in se seznaniti s pedagoškim programom oz. razstavo, ki bo podlaga za učno uro. Učitelj se mora posvetovati s pedagoškim delavcem v ustanovi, kot je npr. kustos pedagog. Ta komunikacija bistveno vpliva na uspeh učne ure oz. pouka v ustanovi. Predstavili smo tudi temeljne značilnosti medpredmetnega

povezovanja, ki je pogost način pedagoškega dela v muzeju ali arhivu. Po navadi so v muzeju in arhivu uporabljene podobne oblike in metode učnega dela kot v učilnici. Najpogostejša oblika je frontalna učna oblika – kustos pedagog oz. pedagoški delavec vodi po prostorih ustanove, po zbirkah ali razstavah celotno skupino učencev in jim sproti razlaga vsebino. Poleg frontalne učne oblike se pojavljajo tudi individualna učna oblika, ki je najpogosteje podkrepljena z učnim listom, in skupinsko delo ali delo v dvojicah. Med učnimi metodami v muzejih in arhivih prevladujejo metoda ustne razlage, metoda pogovora, metoda dela z besedilom in zlasti metoda dela s slikovnim gradivom in drugimi viri.

Dejstvo, da se slovenski muzeji in arhivi zavedajo svoje izobraževalne vloge v družbi, smo podkrepili s pregledom obstoječih učnih vsebin oz. pedagoških programov po posameznih izbranih ustanovah. Ugotovili smo, da so za slovenske muzeje značilni številni različni pedagoški programi, ki vsaj delno sledijo učnim načrtom. Pedagoški programi so razdeljeni v skupine glede na vzgojno-izobraževalna obdobja osnovne šole in posebej za srednje šole, kar nam nakazuje, da so prilagojeni starosti in razvojni stopnji ciljne skupine. Za slovenske arhive je značilna manjša sistematičnost pedagoških programov. Večinoma šolam nudijo predstavitveno učno uro, v okviru katere učenci oz. dijaki spoznajo arhiv, njegovo vlogo, pomen, delo zaposlenih, se seznanijo z iskanjem arhivskega gradiva. Tematske ure po navadi niso pripravljene vnaprej, ampak jih s pomočjo pedagoškega delavca v arhivu pripravi učitelj na podlagi izbrane razstave.

V empiričnem delu smo se posvetili dvema izbranim ustanovama in njunim pedagoškim programom in sodelovanje s šolami predstavili nekoliko podrobneje. Na podlagi ugotovitev smo za obe ustanovi pripravili dodatne primere učnih ur oz. pedagoških delavnic ter eno praktično preizkusili v obliki metode pedagoškega eksperimenta. Izvedbo smo analizirali in evalvirali z vidika razvoja znanja učencev in njihovega odnosa do pouka zunaj učilnice. V nadaljevanju smo izpostavili bistvo naših ugotovitev. Podobno kot za preostale muzeje, za katere smo opravili pregled pedagoških vsebin, velja tudi za Pokrajinski muzej Ptuj-Ormož. Muzej aktivno sodeluje s slovenskimi šolami, zlasti s šolami iz okolice, nemalokrat ga obišejo tudi učenci iz drugih regij Slovenije. Za učence in dijake imajo pripravljene številne pedagoške programe, ki so prilagojeni starosti in razvojni stopnji učencev oz. dijakov. Pedagoški programi se večinoma navezujejo na stalne razstave. Učitelji lahko za učno uro izberejo tudi ogled oz. vodenje po kateri od občasnih razstav ali po stalni razstavi, ki ni vezana na noben že pripravljen pedagoški program. Tudi Zgodovinski arhiv Ptuj na področju sodelovanja s šolami ne odstopa od povprečja slovenskih arhivov. Prevladuje sodelovanje s šolami iz Podravja, občasno ga obiše tudi kaka skupina iz nekoliko bolj oddaljene šole. Za učence in dijake najpogosteje izvedejo predstavitveno učno uro, v okviru katere jim predstavijo svoje poslanstvo. Ker so aktivni tudi na področju razstavne dejavnosti, šolskim skupinam nudijo tudi vodenja po razstavah. Ob pregledu ponujenih pedagoških vsebin v Pokrajinskem muzeju Ptuj-Ormož in Zgodovinskem arhivu Ptuj smo ugotovili, da prevladujejo pedagoške vsebine, ki so primerne zlasti za pouk zgodovine, manj je vsebin, kjer bi lahko učenci in dijaki dosegali tudi operativne učne cilje s področja geografije. S tem namenom smo oblikovali štiri učne ure oz. pedagoške delavnice v obliki učnih priprav

in prilog, s katerimi smo nadgradili pedagoško ponudbo Pokrajinskega muzeja Ptuj-Ormož in Zgodovinskega arhiva Ptuj z geografsko-zgodovinskimi vsebinami. Eno od pedagoških delavnic smo z dijaki 2. letnika Gimnazije Ptuj tudi izvedli v praksi. Na podlagi pripravljenega preizkusa znanja, ki so ga dijaki rešili pred izvedbo pedagoške delavnice in po njej, smo ugotovili, da so dijaki s pomočjo delavnice večinoma nadgradili svoje znanje, kljub temu pa nam je preizkus znanja razkril nekaj pomanjkljivosti, ki bi jih lahko popravili v primeru ponovne izvedbe delavnice. Poleg tega so dijaki izpolnili še kratek anketni vprašalnik, s pomočjo katerega smo ugotavljali njihov odnos do pouka v ustanovah, kot sta muzej in arhiv. Ugotovili smo, da večini dijakov sprememba okolja ugaja in pozitivno vpliva na njihovo motivacijo za sodelovanje, snov si tudi laže zapomnijo. Kljub temu pa nekaterim dijakom bolj ustreza klasična oblika pouka, saj se v rutini laže znajdejo. Na začetku raziskovalnega dela smo si zastavili štiri hipoteze, ki smo jih med pisanjem članka skušali potrditi ali ovreči. Dve hipotezi smo potrdili (H1 in H3), dve hipotezi (H2 in H4) pa smo potrdili le delno.

Hipoteza H1 – Predvidevamo, da nudijo slovenski muzeji in arhivi šolam širok spekter aktivnosti, s katerimi dopolnijo klasično obliko pouka v učilnicah.

Hipotezo smo potrdili, saj smo s pregledom pedagoških aktivnosti v izbranih slovenskih muzejih in arhivih ugotovili, da le-ti nudijo številne pedagoške aktivnosti, programe ter vodenja po stalnih in občasnih razstavah.

Hipoteza H2 – Predvidevamo, da je ponudba slovenskih muzejev in arhivov prilagojena različnim starostnim skupinam učencev.

To hipotezo smo delno potrdili. Za večino slovenskih muzejev je namreč značilna delitev pedagoških programov po starosti ciljne skupine (glede na vzgojno-izobraževalna obdobja in ločeno za dijake), na primeru Pokrajinskega muzeja Maribor pa smo ugotovili, da ima programe ločene glede na zgodovinska obdobja in se nato učitelj odloči, ali je pedagoški program primeren za starost njegove skupine. Podobno velja tudi za slovenske arhive. Prevladujočo predstavitveno učno uro sicer prilagodijo starosti učencev, vendar so tematske učne ure bolj ali manj vodenja po občasnih razstavah in kot take vnaprej niso prilagojene starosti učencev.

Hipoteza H3 – Predvidevamo, da lahko z medpredmetnim povezovanjem geografije in zgodovine ustvarimo inovativne in privlačne delavnice za dijake, ki bodo dodale realno dimenzijo usvajanju učnih ciljev.

To hipotezo smo potrdili. S pripravljenimi delavnicami smo združili učni področji geografije in zgodovine. V vseh pripravljenih aktivnostih se prepletajo učni cilji iz obeh učnih načrtov, dodani so tudi nekateri cilji, ki jih v učnih načrtih ni. Gre za posledico dejstva, da lahko vse pripravljene aktivnosti namenimo tudi nadgradnji že pridobljenih znanj. Zlasti izvedena pedagoška delavnica je pokazala pozitivni vpliv na dvig nivoja znanja pri dijakih, ki so s pomočjo pedagoške delavnice na Panorami nadgradili svoje znanje o obravnavanih učnih temah.

Hipoteza H4 – Predvidevamo, da specifična oblika poučevanja zunaj učilnice pri učencih dvigne nivo motiviranosti, izkustveno učenje pa jim lajša razumevanje in pomnjenje določenih dejstev.

Hipotezo smo potrdili. Anketni vprašalnik za dijake po izvedeni pedagoški delavnici nam je namreč pokazal, da navedeno za večino vključenih dijakov velja, saj so izpostavili pozitivni vpliv na pomnjenje snovi in na motivacijo. Povečanje pomnjenja je dokazala tudi ponovitev preizkusa znanja po izvedeni pedagoški delavnici, ko so vključeni dijaki v povprečju osvojili višje število točk kot pred izvedeno delavnico.

SKLEP

Sklenemo lahko z dejstvom, da pouk v ustanovah, kot sta muzej in arhiv, z več zornih kotov pozitivno vpliva na učence in dijake: značilna je večja motivacija za delo, večja aktivnost oz. sodelovanje, učenci in dijaki vsebine spoznajo v praksi, kar jim lajša pomnjenje in razumevanje, navajajo se na samostojno in kreativno razmišljanje ipd. Učencem in dijakom lahko tako približamo abstraktne in teže razumljive vsebine predmetnih področij geografije in zgodovine, s čimer jim približamo tudi predmeta, ki v splošnem veljata za zahtevna, zlasti zaradi obsežne snovi in abstrakcij.

LITERATURA

- Batič, N. (2005). *Icomov kodeks muzejske etike*. Ljubljana: Icom, Mednarodni muzejski svet, Slovenski odbor.
- Brodnik, V. idr. (2013). *Posodobitve pouka v osnovnošolski praksi. Zgodovina*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Garvas, M. (2010). Izkušveno učenje kot praksa in teorija izobraževanja in usposabljanja strokovnih delavcev v vrtcu Trnovo. *Andragoška spoznanja*, 16 (1), str. 35–46.
- Horvat, M. (2013). Razvoj pedagoške dejavnosti v slovenskih arhivih. *Atlanti*, 23 (2), str. 183–190.
- Karba, P. (2005). Raziskovalno učenje pri pouku zgodovine v osnovni in srednji šoli. *Zgodovina v šoli*, 12 (1), str. 11–14.
- Lajh, A. (2021). *Pouk geografije in zgodovine v muzeju in arhivu*. [Magistrsko delo]. Maribor: Filozofska fakulteta Univerze v Mariboru.
- Majerič Kekec, N., Zadavec, D. (2015). Pedagoška dejavnost. V: Zupanič, K. (ur.), *Resnice preteklosti hranimo za dejstva prihodnosti*. Jubilejna publikacija ob šestdesetletnici Zgodovinskega arhiva na Ptuj. Ptuj: Zgodovinski arhiv na Ptuj.
- Melik, J. (2001). Arhiv Republike Slovenije – slovenski državni arhiv. *Zgodovina v šoli*, 22 (4), str. 51–54.
- Potočnik, D. (2009). *Zgodovina, učiteljica življenja*. Maribor, Založba Pivec.
- Stergar, M. (2003). *Svinčnikom skozi muzej*. Zbornik Pokrajinskega muzeja Ptuj 1. Ptuj: Pokrajinski muzej.
- Trampuš, C. (1998). *Obiščimo muzej*. Ljubljana: DZS.
- Trškan, D. (2007). *Lokalna zgodovina: učenje z odkrivanjem*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete.
- Vodopivec, I. (2003). *Sodelovalno učenje v praksi*. Modeli poučevanja in učenja. Ljubljana, Zavod RS za šolstvo.

SPLETNI VIRI

- Fran*. SSKJ. Pridobljeno s *Fran/SSKJ*
- Geslo *Muzej*. Pridobljeno s *museum | Definition, History, Types, & Operation | Britannica*
- Pokrajinski muzej Ptuj-Ormož*. Pridobljeno s <https://pmpo.si/o-muzeju/>
- Zgodovinski arhiv na Ptuj*. Pridobljeno s *Fotografske metamorfoze Ptuj v šestdesetih in sedemdesetih letih 20. stoletja (arhiv-ptuj.si)*